

Asia: Selkämeren ja Merenkurkun vaellussiikakannan kalastuksen kestävydestä suhteessa kalastuslain 13§ perusteella myönnettäviin kalastuslupiin (VARELY/1687/2023)

Varsinais-Suomen ELY-keskus

manuel.deinhardt@ely-keskus.fi, mikko.koivurinta@ely-keskus.fi, kirjaamo.varsinais-suomi@ely-keskus.fi

Lausunto

1 Johdanto

Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kalatalousyksikkö on pyytänyt Luonnonvarakeskukselta lausuntoa Selkämeren ja Merenkurkun vaellussiikakannan kalastuksen kestävydestä suhteessa kalastuslain 13§ perusteella myönnettäviin kalastuslupiin. ELY-keskus pyytää ottamaan kantaa sekä lausuntopyynnössä kuvattuun tapaukseen että kannan kestävään kalastukseen. Luonnonvarakeskus arvioi lausunnossaan paikallisen pyynnin vaikutusta vaellussiian kalastukseen yleisellä tasolla.

2 Lausunto

Vaellussiika on luokiteltu Suomessa uhanalaiseksi, koska alkuperäiset lisääntymisalueet ovat pitkälti tuhoutuneet vesivoiman rakentamisen myötä. Rannikolle laskevista joista ainoastaan Tornionjoen ja Simojoen siikakannat ovat kokonaan luonnontuotannon varassa. Rakennetuissa vesissä luonnontuotantoa on useimmiten vähäisissä määrin patojen alapuolisilla alueilla. Siikakantoja tuetaan huomattavissa määrin sekä vastakuoriutuneiden että kesänvanhojen poikasten istutuksilla ja suurin osa kalastettavasta vaellussiasta on peräisin istutuksista.

Lausuntopyynnön mukainen alue sijoittuu pääosin tilastoruutuun 32, mutta eteläosa rajautuu ruutuun 37. Molemmilla tilastoruuduilla siikasaaliit ovat romahtaneet 1980-luvun lopun ja 1990-luvun saaliiden tasosta (kuva 1). Kehityssuunta on ollut samanlainen koko Pohjanlahden rannikkoalueella. Enimmillään tilastoruudun 32 alueelta on saatu siikoja saaliiksi yli 60 tonnia vuodessa, mutta vuosien 2018–2022 keskiarvosaalessa kaupallisessa pyynnissä oli 1,8 tonnia. Koko Suomen rannikkoalueella raportoitu kaupallisen kalastuksen siikasaalis oli vuonna 2022 noin 303 tonnia ja vapaa-ajankalastuksen saalis kyselytutannon perusteella 545 tonnia.

Siikaan kohdentuvasta kaupallisen kalastuksen verkkopyyntiponnistuksesta on tietoja vuodesta 1998 alkaen, ja 2000-luvun alusta saakka pyynnin määrä on vähentynyt. Vielä 1990-luvun lopussa yksikkösaaliit olivat korkeita ja pyynti kannattavaa, mutta verkkopyynnin yksikkösaalis heikentyi voimakkaasti 2000-luvun alussa (kuva 2). Nykyisellään tilastoruudun 32 alueella kaupallinen siian pyynti ja saaliit ovat vähäisiä. Kaupallisten kalastajien saalisraporteihin perustuva yksikkösaalis alueella on huomattavan heikko (kuva 2). ELY-keskukselta lausuntopyynnön yhteydessä saatujen tietojen mukaan osa tilastoruudun 32 saaliista kirjataan ruudun 37 saaliiksi. Pienten raportoitujen pyyntimäärien vuoksi kaupallisen kalastuksen tilastoinnissa on tältä osin merkittävää epävarmuutta.

Alueella kalastettavat siiat ovat todennäköisesti pääosin vaellussiikoja, jotka ajankohdasta riippuen ovat etupäässä joko nuoria syönnösvaelluksella olevia

yksilöitä tai rannikon jokiin kudulle pyrkiviä siikoja. Selkämerellä merikutuisen eli karisiian lisääntyminen on heikkoa ja kannat paikallisia. Lisäksi värimerkintöjen perusteella tiedetään, että noin 0,5–1,2 % saaliista on Maalahden jokisuistoalueella ja Vaasan saaristossa lisääntyvää siikaa, jonka syönnösvaellusalue ulottuu Selkämerelle saakka. Todennäköisesti saaliissa on myös muita saaristoalueilla lisääntyvien, pidemmän vaelluksen tekevien siikakantojen yksilöitä. Keskeisiä tekijöitä vaellussiikakantojen taantumaan ovat vaellussiian luonnontuotannon heikko tila, koko rannikkoalueen vuotuisten istutusmäärien väheneminen sekä pyyntiä haittaavan että kalojen kuolevuutta lisänneen hyljekannan voimakas kasvu viimeisten vuosikymmenien aikana.

Vaellussiika voi tehdä laajan syönnösvaelluksen. Perämeren alueen siikojen syönnösalueiden on todettu ulottuvan Ahvenanmaalle saakka. Selkämeren alueen merkittävimmän siikajoen, Kokemäenjoen, siiat syönnöstävät pääosin Selkämerellä, Saaristomerellä ja Ahvenanmaan merialueella. Selkämerellä kalastettavat siiat koostuvat useista kannoista, jotka ovat lähtöisin sekä Perämereen että Selkämereen laskevista joista. Parhaassa mahdollisessa tapauksessa vaellussiikakantojen kalastuksen säätely pitäisi toteuttaa jokohtaaisesti syönnösalueen laajuuden mukaisessa mittakaavassa, mutta eri alueiden siikojen ja jopa kannan osien poikkeava vaellustaipumus ja kasvu vaikeuttaa kalastuksen säätelyä. Käytännössä nykyinen sekakantakalastus tekeekin kantakohtaista pyynnin säätelystä mahdotonta ja siten siian kalastuksen säätely perustuu verkon solmuväliin, jolla pyritään vaikuttamaan pyynnin kohteena olevan kalan kokoluokkaan. Merenkurkussa pienin siiankalastuksessa sallittu solmuväli on 40 mm ja Selkämerellä sekä Perämerellä 43 mm, poikkeuksena Perämeren alueella erikseen karisiian pyyntiin sallitut pienet solmuvälit. Kalastusasetus muuttuu vuonna 2024 siten, että pienin sallittu solmuväli koko Pohjanlahdella on 45 mm. Aiempi, vuonna 2013 asetettu, solmuvälirajoitus ja pyynnin vähentyminen vaikutti siten, että Selkämerellä pyydettyjen siikojen koko on kasvanut, mutta Perämerellä muutosta ei ole havaittu. Solmuvälin kasvattaminen todennäköisesti näkyy kudulle nousevien siikojen keskikoossa, mutta saaliit jäävät nykytilanteessa aiempaa heikommiksi.

Vaellussiian pyynti ei ole luonnonkantojen osalta kestävällä tasolla, koska pyynti erityisesti Perämeren jokiin kutemaan pyrkivien siikojen osalta on kohdentunut merkittävässä määrin nuoriin tai jokeen ensimmäistä kertaa kutemaan pyrkiviin yksilöihin. Vaellussiika tulee sukukypsäksi tavanomaisesti neljä- tai viisivuotiaana. Kaupallisen kalastuksen saalisnäytteistä on havaittu, että vesien lämpenemisen myötä neljävuotiaiden tai nuorempien siikojen kasvu on nopeutunut, mutta saaliiksi jäävät kuusivuotiaat ja vanhemmat siiat ovat hidaskasvuisia. Kutukantanäytteiden perusteella Perämeren siikakantojen ikäjakauma on painottunut nuoriin yksilöihin ja kuusivuotiaita tai vanhempia siikoja ei nykyään useimpien jokien kutevassa kannassa juurikaan ole. Toisaalta vesivoiman rakentamisesta siikakannoille aiheutuneita vahinkoja kompensoidaan istutuksilla, joiden alkuperäinen tarkoitus on lisääntymisalueiden tuhoutumisen vuoksi korvata menetettyjä siikasaaliita ja pyynti on siten perusteltua. Vielä 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa näyteaineistojen perusteella laskettiin, että paras saalistuotto istutussiioista olisi saatu pyydetävän kalan kokoa kasvattamalla, eli käyttämällä suurempaa solmuväliä. Muutosta ei kuitenkaan toteutettu siiankalastuksen säätelyssä ennen vuotta 2013. Valikoiva pyynti on mahdollisesti edesauttanut kantarakenteen muokkautumista siten, että Perämerellä lyhyen syönnösvaelluksen tekevien siikojen osuus on kasvanut. Esimerkiksi Tornionjoen lipposaaaliiseen jäävien siikojen keskikoko on pienentynyt pitkällä aikavälillä, mikä ilmentää meneillään olevaa kehitystä.

Hylkeiden runsastuminen vaikuttaa paitsi siian kalastettavuuteen, myös kuolevuuteen, ja siten todennäköisesti vähentää myös pyydetävissä olevan kalan määrää ja istutusten tuottoa verrattuna 1990-lukuun, jolloin hylkeitä oli nykyisiin populaatiokokoihin verrattuna huomattavasti vähemmän. Luonnonlisääntymisen edellytykset ovat rakennetuissa vesissä varsin heikot ja siten nykyisenkaltaista siian kalastusta ei voida ylläpitää ilman istutuksia. Nykytilanteessa siian kalastuksen säätelyssä yksittäiseen kalastajaan kohdentuvat rajoitetoimet eivät ole perusteltuja, kun niiden vaikutus suhteutetaan koko siikojen syönnösalueella tapahtuvaan pyyntiin. Vaellussiika syönnöstää lausuntoalueeseen nähden erittäin laajalla alueella ja siten paikallinen säätely ei todennäköisesti vaikuta merkittävästi yksittäisen siikakannan tilaan. Säätelytoimien tulisi kattaa koko siikakannan syönnösalue ja koskea sekä kaupallista että vapaa-ajankalastusta. Solmuvälisäätelyllä pyritään vaikuttamaan jokiin kudulle pyrkivien siikojen ikä- ja kokojakaumaan. Tutkimustietoa siikakantakohtaisesta kestävästä pyynnin määrästä ei ole, joten perusteltua arviota kestävästä pyynnin kokonaismäärästä ei voi antaa. Lyhyemmän syönnösvaelluksen tekevien kalalajien osalta paikalliset rajoitukset voivat olla perusteltuja ja niillä voidaan vähentää kalastuskuolevuutta ja siten, voimakkaan kalastuksen vallitessa kasvattaa kutukannan kokoa.

Luonnonvarakeskus huomauttaa, että matalissa rantavesissä tapahtuva siiankalastus lisää myös meritaimeneen kohdentuvaa kalastuskuolleisuutta merkittävässä määrin. Lausuntoalue on noin 20–25 km etäisyydellä Lapväärtinjoen suualueesta. Erittäin uhanalaiseksi arvioitu meritaimen lisääntyy luontaisesti Lapväärtin-Isojoen alueella, ja joen meritaimenen syönnösalue ulottuu huomattavilta osin Siipyyn edustalle. Meritaimeneen kohdentuvaa pyyntikuolevuutta on mahdollista vähentää välttämällä pyyntiä matalissa rantavesissä. Solmuvälisäätelyllä siian kalastukseen sopivilla solmuväleillä ei voida juurikaan vaikuttaa meritaimenen kuolleisuuteen. Istutetut meritaimenet on merkitty rasvaeväleikkauksella, mutta verkkopyynnissä saaliskalojen valikointi ei ole käytännössä mahdollista.

3 Lausunnon tiivistelmä

Yksittäisen kaupallisen kalastajan pyyntioikeudella ulkosaariston vesialueella ei ole vaellussiikasaaliin kokonaistasoon merkittävää vaikutusta, kun otetaan huomioon muualla rannikkoalueella samoihin kaloihin kohdentuva pyyntiponnistus. Luonnonvarakeskuksen näkemys on, että kalastuslain 13§ mukaiselle luvittamiselle ei ole kalastusasetuksen puitteissa toimittaessa estettä siikakantojen hyödyntämisen osalta. Solmuvälisäätelyä lukuun ottamatta siian kaupalliseen pyyntiin ei kohdennu yleisvesialueella muita rajoituksia, vaikka osakaskuntien alueilla esimerkiksi pyydysten tyyppiin tai määrään kohdentuvia, paikallisiin olosuhteisiin tai kalastajamääriin sovitettuja rajoituksia voi olla. Rasvaevällisten meritaimenten sivusaaliskuolleisuuden vähentämiseksi laajamittaista verkkopyyntiä ei tulisi sallia matalissa rantavesissä.

Sirpa Thessler

Johtaja, Luonnonvarat

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 22.11.2023 klo 15:42:32.

Lausunnon valmistelija(t):
Lari Veneranta
Topi Lehtonen

Liitteet: Liite

Tiedoksi: